

ชื่อเรื่อง ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองด้านการจัดการภัยพิบัติ: กรณีศึกษา  
บ้านไร่ศิลาทอง ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผู้เขียน นางสาววารินทร์ วงษ์วรรณ

ปีที่ทำการวิจัยแล้วเสร็จ 2559

## บทคัดย่อ

การศึกษาชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองด้านการจัดการภัยพิบัติ: กรณีศึกษา บ้านไร่ศิลาทอง ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 4 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุนชุมชน (คน ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ) และวิธีการบริหารจัดการทุนชุมชน (2) เพื่อศึกษาความเป็นมา รูปแบบการแก้ไขปัญหาและกระบวนการจัดการภัยพิบัติของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง (3) จัดทำแผนที่ทำมือ แผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาสภาพของพื้นที่ และ (4) วางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นแนวทางการจัดการภัยพิบัติของชุมชน วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและการศึกษาเชิงพื้นที่ด้วยการวิเคราะห์จากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกคนในชุมชน การสำรวจภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม

ผลการศึกษาพบว่า ด้วยข้อจำกัดของลักษณะภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา ส่งผลต่อลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ส่วนใหญ่ คือ ปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผล ได้แก่ สัก จามจุรี มะขาม ลำไย เป็นต้น รองลงมาคือ ปลูกพืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง เนื่องจากเป็นรูปแบบการเกษตรที่ใช้น้ำน้อยสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และจากพื้นที่ด้านทิศตะวันออกเป็นภูเขาสูงซึ่งปกคลุมด้วยป่าผลัดใบและเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ห้วยใจ และห้วยผาดัน ที่มีประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน และปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเป็นประจำทุกปี

จากการที่ชุมชนบ้านไร่ศิลาทองได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำป่าไหลหลากในฤดูฝน ปัญหาขาดแคลนน้ำและไฟไหม้ป่าในฤดูแล้งเป็นประจำทุกปี ชุมชนจึงได้เกิดความคิดตระหนักและจัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อสร้างแนวคิดและกระบวนการเรียนรู้ในเรื่อง ชุมชนจัดการตนเองด้านการจัดการภัยพิบัติ ด้วยการสำรวจและจัดทำแผนที่ทางเดินน้ำของชุมชน จนนำไปสู่การจัดทำกติกาชุมชนเรื่องการจัดการดิน น้ำ ป่า ซึ่งเป็นกติกาให้ชุมชนใช้ร่วมกัน เพื่อการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง บนฐานหลักศาสนา วิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของคนในชุมชน และเป็นการสร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักร่วมกัน ในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยการบริหารจัดการของชุมชนเอง

Title: The Community Self-Management of Disaster Management: A Case of Ban Rai Sila Thong, Pichai, Meuang, Lampang.

### **Abstract**

This study is Community Self-Management of Disaster Management A Case of Ban Rai Sila Thong, Pichai, Meuang, Lampang. There are four objectives which are (1) To study and collect community data (Population, Resources, folk intellect and etc.) and the methods of community self-management. (2) To affiliate the patterns and procedures of community self-management of disaster management. (3) To make hand-made map, GIS map and satellite imagery map. (4) To plan about land use in case of community disaster management. The methodology is qualitative study and spatial study which analysis of archived documents is taken to consideration, intensive interview and field surveying integrated with analysis of satellite imageries.

The outcome found that the limitation of study area as a topography aspect; First, the major land-use is perennial cultivation such as teak, rain tree, tamarind, longan and so on. Agricultural cultivation is the second type of land-use in this area such as cassava since water efficiency agriculture. Second, eastern has hills which covered by deciduous forest and there are significant watershed forest as such Huay Jo and Huay Pa Dan which have getting flooded and drought yearly.

Since several kind of natural disasters occur every single year in Ban Rai Sila Thong; flooding, drought and wildfire, Community has been aware and proceeded brainstorm in order to solve the problems. The aim is to make the community stronger, manageable through cooperated activities for forming the body of knowledge and learning process of disaster management. In this instance, Mapping of watersheds, streamlines throughout legislation of land, water and forest management is concerned in order to fairly allocate all natural resources and keep it balanced among social, political, economic development based on religions, cultures, traditions and local knowledge of the community for making awareness and consciousness of conservation and resource management of the community by community.